

Dossier

Noves vulnerabilitats

4-5

Milagros Pérez Oliva

Introducció

6-13

Remedios Zafra

La precarietat dels privilegiats

14-18

Xavier Martínez-Celorio

Futurs incerts

20-25

Quim Brugué

Entre l'exclusió política
i el protagonisme populista

26-29

Mohamed El Amrani

Quan l'origen et marca

30-34

Yayo Herrero

Éssers vulnerables,
vides vulnerabilitzades

36-41

María Palacín

El mite de l'emprenedor
i el valor de l'invisible

Noves vulnerabilitats

Venim d'un temps en què pensàvem, raonablement, que amb preparació i esforç podíem aspirar a un benestar sense sobresalts. La crisi de 2008 ens va demostrar que tot és molt més fràgil del que crèiem. S'ha trencat la idea que el progrés és una línia sempre ascendent, i molta gent que abans se sentia segura i amb expectatives de millora ara tem pel seu futur. Res no és segur. A les velles esquerdes socials s'afegeixen nous factors de vulnerabilitat que ja no tenen a veure amb l'origen o la posició social, sinó amb condicions estructurals canviants que afecten capes cada cop més àmplies de la població.

En la seva obra pòstuma, el sociòleg alemany Ulrich Beck sosté que no vivim només una etapa de canvis. El món està patint una veritable metamorfosi. La revolució tecnològica i la globalització impacten arreu. El treball s'està transformant, també la manera de relacionar-nos, i el contracte social que va permetre el salt més gran en el benestar social de la història, està ara en risc. El resultat és que molta més gent se sent vulnerable. El coneixement, l'esforç individual i els mèrits que hàgim pogut fer no ens protegeixen davant certes dinàmiques econòmiques globals que tendeixen a destruir les institucions de protecció social.

Aquesta nova vulnerabilitat afecta, com ens explica Remedios Zafra, fins i tot aquells que podríem considerar privilegiats, aquells que poden acreditar alts nivells de formació i creativitat. La depauperació de les professions lliberals, de la producció artística i cultural i del treball intel·lectual genera angoixa i temor en molta gent, que ja no mira el futur amb confiança, sinó amb temença, i que ha d'esmerçar cada cop més temps i energia a la gestió de la mera supervivència.

Mentrestant la política recula i cada cop té menys capacitat d'incidir sobre factors que condicionen la vida dels ciutadans. Això provoca una gran frustració que, com assenyala Xavier Martínez Celorrio, pot ser aprofitada pels populismes per conduir-nos, de la mà de polítics com Donald Trump, a noves recessions i a un nou desordre mundial. I poden aconseguir-ho per l'engany i la manipulació política que practiquen, però també pel desistiment de les víctimes. Perquè, com explica Quim Brugué, un dels efectes de la vulnerabilitat és precisament menys participació i menys capacitat d'incidència sobre les decisions polítiques. Que l'ascensor social s'hagi aturat ens afecta a tots, però impacta especialment en aquells que, com els joves immigrants, acumulen diverses vulnerabilitats. En condicions d'expectatives minvants i forta competència, és més difícil aconseguir societats inclusives que facilitin un sentiment de pertinença i arrelament, com defensa Mohamed El Amrani.

La preparació i l'esforç tampoc ens protegeixen davant les noves amenaces que, com el canvi climàtic, tenen abast planetari i afecten les condicions de vida de milions i milions de persones. Com diu Yayo Herrero, la vida de cadascun de nosaltres és inviable si no disposa d'un entorn amable en el qual desenvolupar-se i d'una xarxa social que ens aculli i ens protegeixi. Si l'equilibri amb la natura es trenca i el contacte social es debilita, tots som més vulnerables. Fins i tot aquells que parteixen de condicions en principi favorables.

Perquè la regressió social sigui socialment acceptada necessita presentar-se com un fet inevitable, com la conseqüència lògica de dinàmiques i forces que no poden ni han de ser discutides. Sovint s'amaguen sota receptes culturals que emfasitzen la llibertat per sobre de la seguretat vital i l'individualisme per sobre de la solidaritat. La cultura de l'emprenedoria i la competitivitat extrema n'és un exemple. Una societat necessita emprenedors, però no tothom pot ser-ho ni està en condicions de convertir-se en líder, com explica María Palacín.

Els canvis són tan ràpids i aclaparadors que anul·len la capacitat de reacció. Com en tants altres moments crucials de la història, saber on som i cap on anem és el primer requisit per poder incidir sobre el curs dels esdeveniments. Aquest dossier pretén contribuir a aquesta reflexió.

La precarietat dels privilegiats Remedios Zafrá

Són privilegiats, però viuen en precari. Són aquells que no tenen estabilitat laboral ni econòmica, i es basen en la seva vocació a l'hora d'acceptar feines mal pagades, amb el *privilegi* de “tenir allò bàsic i anar autoexplotant-se”. Dir-se a si mateix “no, no puc ni vull” podria ser una oportunitat de passar de la queixa a la consciència, i de recuperar la llibertat de creació encara que suposi tornar-se *invisible*.

-Somio en les vacances. És l'únic moment en què em puc posar al dia i treballar en allò que realment em motiva.

-És clar, això no és treballar.

Conversa amb la Sibila

Una dona que es diu Sibila¹ es va quedar paralitzada pensant en les feines que feia. Si només en fes una, hauria pogut respondre clarament a la pregunta “què ets?”, un nom amb el qual presentar-se allà on la feina s’apropia de la identitat, una línia descriptiva en un perfil, una paraula tranquil·litzadora i concloent: “Soc artista, investigadora, avaluadora, teleoperadora, gestora cultural, becària, cuidadora, professora, escriptora, actriu, cambrera, lectora...”. Hi ha moments en què la Sibila té por que li resulti indistingible allò abstracte d’aquest ésser polifònic des de les seves diverses pràctiques i l’excitació brutal d’una vida imparabile en tasques.

A la Sibila li diuen: “Tens estudis i un sostre. Ets una *privilegiada*, de què et queixes?”. Pensa la Sibila que, efectivament, ha pogut estudiar i que malgrat l’edat que té ho continua fent, mentre aconseguix encadenar tota una diversitat de treballs temporals, col·laboracions i tasques desdibuixades com a feina. Tasques que de vegades tenen contracte i de vegades no, que de vegades estan remunerades i d’altres diuen que estan pagades amb experiència, visibilitat o prestigi. Si els ocupadors són generosos, li donaran un bonic certificat amb signatura de veritat.

La Sibila *sap*, però s’estima més no aprofundir-hi, que el capitalisme rendibilitza aquest entusiasme seu que s’ha convertit en carta de presentació dels treballadors creatius, aquest plus que ajuda qui contracta a diferenciar qui està disposat a fer *més per menys*, la qual cosa afavoreix mantenir els ritmes de la maquinària productiva. L’ansietat, la Sibila, la porta tota sola, quan sent que el temps de treball totalitza el que pressuposava com a temps de vida, que aquesta pràctica plural a la qual es dedica està construïda de dispersió, grat, sobreproducció competitiva i molta precarietat, que amb el *capital simbòlic* no es menja, que li costa rebutjar, que el que fa és cada vegada més buit, que corre el risc de quedar-se en el posat, que no pot respirar.

Algunes persones s’hi refereixen com “la precarietat dels privilegiats” perquè quan es normalitza i s’hipervisibilitza la desigualtat extrema dels qui no tenen res, *privilegi* sembla que sigui “tenir allò bàsic i anar autoexplotant-se”. Aquesta precarietat vivible és la dels qui no tenen estabilitat laboral ni econòmica, i es basen en la seva vocació per acceptar feines gratis i engrandir currículum (aquesta cruel expectativa), fingeixen que se senten especials, tot i que quan estan sols se senten frustrats i esclafats pel món. “Quina sort que tens, que et dediques al que t’agrada”, els diuen.

És clar que la precarietat dels qui han pogut estudiar està relacionada amb aquesta altra que parla de la pobresa extrema, la

Notes

1. La Sibila és la protagonista del meu assaig *El entusiasmo. Precariedad y trabajo creativo en la era digital* (Anagrama, 2017). Aquest article està inspirat i parcialment basat en les idees que s’hi desenvolupen.

Remedios Zafra. Escriptora i professora d’Art, Estudis Visuals, Estudis de Gènere i Cultura Digital a la Universitat de Sevilla. Autora d’*El entusiasmo. Precariedad y trabajo creativo en la era digital*, premi Anagrama d’Assaig 2017, un llibre que tracta de les condicions en què actualment es produeix i es gestiona la cultura.

marginació i la misèria que mata i sentència. El manteniment de la primera alimenta la paràlisi dels qui estan massa capficats en la seva vida laboral i personal i acaben *apagant* la seva vida política, és a dir, desentenen-se dels assumptes col·lectius que fonamenten desigualtat. Perquè dels treballadors intel·lectuals es podria esperar un

Dels treballadors intel·lectuals es podria esperar un posicionament de crítica social més actiu, però avui els trobareu angoixats pels problemes vitals.

posicionament de crítica social més actiu, un acompanyament de responsabilitat col·lectiva, però avui els trobareu angoixats pels problemes i les vides que tenen relativament vivibles, maldestres en la denúncia d'aquestes altres vulnerabilitats dels qui no tenen

en joc els seus somnis, sinó la seva vida i la seva dignitat. La precarietat dels "privilegiats" és implacable perquè anul·la els temps per a la distància crítica i els vincles per a una aliança reivindicativa.

El context neoliberal és un escenari idoni, ja que incentiva la vida com una cursa individual i sempre competitiva on aviat es deixa de veure el company com a aliat. Hi ajuda la sobreexposició constant a les xarxes, on no és fàcil mirar el del costat si la nostra vida creativa està compromesa (i, consegüentment, el *jo* com a marca) per l'ara en línia, escrutada vint-i-quatre hores. Com se l'ha de deixar anar si hi gravita el poc que mobilitza amb passió aquesta vida precària? I si bé la maquinària genera ràpides sensacions de goig quan es comparteix la creació, també propicia la sensació de vulnerabilitat per exposició constant, de *fracàs en directe*, d'impossibilitat, de dissolució de la creació per caducitat extrema davant la implacable petició d'actualitat, enginy i novetat mai sadollada.

La desmesura sense temps

-Per què no li has dit que no pots o que no vols?

-He sentit que m'hi anava la vida i ho he acceptat.

Conversa amb la Sibila

Temps és el que demanen els dits que teclegem, conscients que el necessitem per respondre a tanta demanda, i ens n'hauria de quedar una mica més per continuar creant. Però gairebé sempre guanya l'altre temps, el que demanen les pantalles, les gestions, les burocràcies, les petites tasques que multiplicades omplen els dies. Temps on pagar el peatge d'ús de tanta joguina social tecnològica, allà on ens deixem fer, on *ens pensen* i derivem com adolescents en un parc d'atraccions.

Curiosament, aquesta època en què creix la sensació de manca de temps davant les demandes de treballs precaris i vides connectades és una època en què cada vegada es cobra menys. Ara que tot es tradueix numèricament, els nombres també s'han posicionat com el nou pagament (no pecuniari). Nombres no bescanviables per menjar i

casa, però sí per visibilitat i, de vegades, per autoestima fugaç. Com si la possibilitat (també el desig) d'acumular *més* fos un motor que ens manté alerta i motivats. I això succeeix alhora que augmenta la insatisfacció, perquè la lògica exponencial de la xarxa sempre demana més, encara que aquest *més* solament suposi passar de 2 a 4 *likes* o de 1.000 seguidors a 1.040. Així, la pressió que senten molts entusiastes com la Sibila es torna necessitat per estar a la maquinària i formar-ne part. Però també la maquinària alimenta aquest vincle necessari com a forma d'introduir les persones en el sistema, comptabilitzar-les per fer-les operatives. Fer-les operatives per poder *pronosticar-les* (soles i en conjunt).

Tanmateix, també passa ara que el fracàs és objectivable i pot materialitzar-se en seqüències de nombres quan aquests deixen de *créixer* i s'estanquen. Però crec que en aquesta paràlisi s'amaga una forma de resistència. La creació que obté llibertat quan s'exerceix no hauria de témer recuperar el seu poder, fins i tot quan això suposi alentir-se, empètir-se o *invisibilitzar-se* a voluntat. No em refereixo a un exercici de radical desconexió, sinó a un posicionament lliure des d'una revitalitzada agència que ens permeti *utilitzar* davant de *ser utilitzats*, socialitzar-nos sense de-subjectivar-nos en una llista de nombres o en l'adherent massa en línia. Fer-ho davant de les forces que travessen silenciosament les nostres rutines i hàbits en la vida quotidiana en línia, apropiant-se no solament dels nostres temps, sinó apagant el que ens mobilitza creativament. I em sembla que aquesta oscil·lació es basa en la possibilitat de tenir o no *control* subjectiu, control sobre la capacitat creadora.

No és fàcil rebutjar allà on tot anima a acceptar, a sumar, a fer-ho sense descans i, si pot ser, amb entusiasme. Si aleshores algú es diu a si mateix "no", que no pot, que no vol, la cosa canvia. Perquè aquest aparent fracàs davant del món podria ser una oportunitat de triomf íntim, en reconèixer que necessitem abandonar-nos al temps

buit, l'avorriment que ens permet sortir del flux del malestar i passar de la queixa a la consciència, de la deriva a la concentració. No és una cosa simple. És cert que aquest posicionament no sembla compatible amb una vida sense diners, sense

treball remunerat. Però sucumbir a la idea que només els rics poden ser realment lliures per crear és un fet al qual cal resistir-se.

Sucumbir a la idea que només els rics poden ser realment lliures per crear és un fet al qual cal resistir-se.

Treball pagat

(...) ha de guanyar prou per ser independent d'un altre ésser humà i comprar aquest mínim de salut, oci, coneixements, etcètera, necessaris per al ple desenvolupament del cos i de la ment. Però no més. Ni un penic més. (...) quan hagi guanyat prou per viure mitjançant la seva professió, es negarà a vendre la ment per diners.
Virginia Woolf (*Tres guinees*, 1938)

M'aturo a observar com un ric diu a la Sibila: "Jo tinc diners, però tu tens *conflicte*. Amb el conflicte pots crear". I la Sibila pensa que de res no serveix el seu conflicte si continua carregant la seva esquena educada en la por. La por del pobre.

Perquè la pobresa no solament lliga una corda a la motxilla d'algunes persones, sinó que les carrega amb pedres que animen a sucumbir a cada instant. I crec que la superació de dificultats i les negatives per als qui se senten subordinats per un sistema són viscudes com un plus de *gosadia* i *caràcter* que s'enalteix perquè és un fet atípic i extraordinari. Com si les negatives que deriven del posicionament i la coherència creatius només fossin possibles des de la llibertat de qui és *ric* o és *valent*. On queden els pobres temorosos o pusillànimes com la Sibila? Em sembla que aquesta gosadia és construïda, parteix d'un caràcter alimentat especialment en els rols masculins de comportament, aquells que han pogut fer prevaler *ocupació* davant de *treball*, *vocació* davant de *responsabilitat*, *vida pública* davant de *vida privada*.

Si la Sibila fos lliure no hauria de ser *valenta* i diria que no sense mirar enrere. Però si fos lliure potser tindria un suport alimentat familiarment i socialment construït en anys d'autoconfiança o en diners per viure, i podria permetre's el luxe de ser més decidida en les seves coses, fins i tot a renunciar a moltes de les seves coses. Podria permetre's el somni de desaparèixer sense por i de fer sense concessions. Però els pobres que han llegit no sempre poden fer veure que no acumulen rancor. Les dones que han llegit no sempre poden fer veure que treballar amb la motxilla de l'expectativa familiar no els importa. Qui més qui menys porta la seva particular escalada llarga i amb fred davant dels

camins més llisos, sovint més curts, de tants que es protegeixen en la seva major llibertat o en els seus llinatges i, gairebé sense fer, només amb ser, ja se'ls espera.

També dir "no" té conseqüències. La primera, el malestar d'aquell a qui es rebutja i la ruptura d'un llaç possible per a una xarxa de suport futura. La segona, la pèrdua de visibilitat en un context en què nom i prestigi s'hi sostenen.

Una visibilitat tirànica i exigent, actualitzada constantment, valuosa per als qui viuen en la inestabilitat de necessitar ser vistos. Una visibilitat on l'aparador ara és inabastable, allunyada dels grups acotats i reduïts de producció creativa de fa unes dècades, quan els creadors podien *comptar-se* perquè eren molt inferiors en nombre a l'audiència possible. Aquest context és anticipadament un fracàs per a tota visibilitat amb pretensions, però és un escenari grollerament estimulant per a un món creatiu, on la majoria pot mostrar el que fa. Sembla que llavors és "la no contextualització de

Dir "no" té conseqüències. La primera, el malestar d'aquell a qui es rebutja i la ruptura d'un llaç possible per a una xarxa de suport futura. La segona, la pèrdua de visibilitat en un context en què nom i prestigi s'hi sostenen.

l'expectativa" allò que frustra i fa mal, l'engany d'una visibilitat com la d'abans en un món com el d'ara.

Per aquest motiu la visibilitat es comercialitza amb tot tipus d'empreses que alimenten aquesta pretensió i la rendibilitzen. Ho fan mercantilitzant el subjecte, ficcionant vides, creant miratges d'influència allà on tot emfatitza l'aparença. I és clar que es corre el risc de donar per valuosa alguna cosa sense que es conegui, merament perquè es troba en un lloc determinat. Cada vegada més, la mirada delega en el reducte d'una portada o el posicionament algorítmic, i desposseeix obres i autors del context d'immersió estètica, crítica o política. Com si anul·lant, anticipant i creant la resposta dels qui accedeixen a una obra, l'èxit es pogués fabricar amb antelació pel mercat i el fracàs fos el lloc de l'acumulació entusiasta. En una entrevista de 1980, Foucault deia: "El nom és una facilitat. [...] Somio una nova era de la curiositat".

Nombres no fan paraules

La Sibila és, com avui la majoria, treballadora de la indústria creativa i del coneixement. Crida l'atenció, però, que aquests treballadors es

presentin per un currículum no *narratiu* ni basat en el *coneixement* adquirit, sinó en un contingut *additiu*, com ara: 2 doctorats, 31 cursos, 15 articles, o simplement per un nombre de seguidors. Sembla que els treballadors treballin per a una societat que es diu del coneixement, tot i que ho és de la quantificació, el soroll, la recollecció i l'aparença.

Caldria preocupar-se pel risc de neutralització i apagament crític d'aquests treballadors quan se'ls orienta a *acumular nombres* movent informació, no necessàriament generant coneixement, a competir i sumar mèrits, a gestionar-se a si mateixos en lloc d'aprofundir en una pràctica intel·lectual o creativa.

La deriva mercantilista de l'educació i el coneixement es formalitza en relacions de producció i reproducció científica que cedeixen la gestió del valor i el pensar als rànquings i indicadors mètrics de productivitat, a costa de diluir les possibilitats d'afectació

A la universitat s'estableixen noves formes de precarietat que mercantilitzen el saber, dificulten el coneixement compartit i naturalitzen un llaç afectivolaboral que prodiga la sospita davant del company vist com a rival.

crítica del pensament reflexiu més lent, i gran víctima d'aquest viratge. Crida l'atenció que, paral·lelament i sota lluminosos cartells d'excel·lència universitària, s'estableixin noves formes de precarietat en què no només s'afavoreix la mercantilització del saber, sinó que es dificulta el coneixement compartit, i es naturalitza un llaç afectivolaboral

que prodiga la sospita davant del company (també precari) vist com a rival. Atès que es pressuposa, i tristament s'accepta, que “no hi ha feina ni garanties per a tothom”, es normalitza l'individualisme competitiu i la impostura. Fer front a aquesta tendència urgeix en una societat que no pot acceptar l'ensorrament i la cessió neoliberal i acrítica d'aquest motor d'emancipació que són (haurien de ser) universitat i educació pública.

Autoexplotació: analogia i temptativa

En aquest escenari que aquí us narro, cal forjar una necessària analogia entre les formes de treball i autoexplotació que avui caracteritzen les nostres vides, i que visualitzem com a cor de l'angoixa vital que ens acompanya, i les lògiques patriarcals que perversament han convertit les dones en agents mantenedores de la seva subordinació, reproduint i vigilant les normes d'un sistema que les oprimia. No és nou aquest paral·lelisme entre *capitalisme* i *patriarcat*, però assumeix una semblança afegida en el que avui identifiquem com a *autoexplotació*. És familiar aquest fer-nos partícips de la nostra submissió com un fet *triat*, en què s'ha donat algun tipus de consentiment. Amb seguretat ho heu signat, sempre estem signant consentiments el contingut del qual desconeixem. *Pitgeu aquí si hi esteu d'acord*. Però també estem acceptant a cada instant el que el món ens proposa en sintonia amb un “tots ho fan”, com si

no poguéssim aturar-nos i prendre partit conscient, com si la pausa i el temps reflexiu estiguessin prèviament boicotejats. Sense sorpresa, continua bategant l'advertència suggerida fa dècades per Ernst Bloch

(1959) que, per dur a terme els negocis capitalistes, cal “adormir les víctimes”, entretenir-les a “les hores de solaç”.

No hi ha passió ni ànima en la majoria de tasques que fem quan ens sentim obligats, només un posat i un entusiasme fingit.

Saturats, sentim que passem tot el dia ocupats, tot i que moltes coses que fem ens resulten

impositives o que en el seu excés en dilueixen el sentit. No hi ha passió ni ànima en la majoria de tasques que fem quan ens sentim obligats a fer-les, només un posat i un entusiasme fingit. I em pregunto què poden la imaginació, l'aliança entre iguals i la consciència. Però també què passaria si, mentrestant els adormits *desperta*, aquests treballs s'aturessin i es rebutgessin, es reduïssin, si *menys* es poguessin abordar amb *més profunditat*, menys aparença i més sentit. Potser llavors el món podria comptar amb alguna cosa valuosa, sigui el que sigui que feu. Però si en el seu lloc vosaltres i jo, dòcils, subministrem text ràpid, titular, producció precària, *papers* al pes, atenció comptabilitzada, classes sense vida, fingiment i impostura per evitar el mal de la consciència i sense afrontar el que dota de sentit una pràctica... Si aquesta roda gira, el món continuarà replicant-se, i passarà pel mateix solc com l'agulla d'un gramòfon espatllat.

L'època no pot aguantar més producció lleugera, més residu contaminant, més xerrameca, més esclavitud en la producció primera, més fragmentació i excés, més objecte i pràctica precaris; però també cal anticipar que, davant de l'oscil·lació que ve, siguem capaços de no caure rendits pendularment i irreflexivament a l'altre extrem.

Si totes les persones precàries que conec, totes les filles de pares pobres, totes les persones que van tenir el desig de treballar amb passió, poguessin dedicar el seu temps a desenvolupar els seus treballs amb aquesta motivació que els va mobilitzar al començament, si confiessin en elles i en la seva *responsabilitat* primera, si no haguessin hagut de concatenar desenes de petites feines o col·laboracions simultànies per viure, desplaçaments contaminants innecessaris, mil gestions per autoavaluar o per cobrar el que s'ha pactat, i haguessin dedicat els seus temps als treballs que s'esperen d'elles, a les seves investigacions, classes, obres i projectes que els motiven sense que ocupin la totalitat de les seves vides, quants descobriments hauríem fet, quanta producció amb sentit davant dels succedanis d'obres buides. Si haguessin reunit totes les seves lectures i idees, tot allò reflexionat sobre igualtat, clima, pau, alimentació, migració, frontera, identitat, malaltia, política... donant al seu temps la millor ocupació possible, davant del que ara omplen de fingiment i *fer precari* ... És només una temptativa.

El entusiasmo
Remedios Zafra
Anagrama, 2017

Futurs vulnerables i desmodernitzadors

Xavier Martínez-Celorrio

La crisi ha deixat un escenari polaritzat, amb un clar empobriment de les classes mitjanes i treballadores. La digitalització continuarà alterant el sistema d'ocupació i de producció, les relacions socials, les identitats i el poder. Arribem a una nova època on el treball humà es farà massivament prescindible o reformulable. La pregunta és amb quines condicions i límits.

Paul Krugman va analitzar a *La era de las expectativas limitadas* (1990) el gran canvi estructural que implicava la combinació del postfordisme, les noves tecnologies i la llibertat de mercat. Va vaticinar que, per primera vegada des del final de la Segona Guerra Mundial, el nivell de vida dels fills no superaria el dels pares, posant en dubte la lògica permanent de l'ascensor social i el creixement de les classes mitjanes. Es donava pas a una nova era d'expectatives limitades amb una redistribució de la riquesa més petita i una precarització laboral i social més gran.

Poc després, Pierre Bourdieu i el seu equip de joves sociòlegs van dissecar les conseqüències de la globalització neoliberal en *La miseria del mundo* (1993), anticipant les cicatrius de vulnerabilitat que més tard s'han convertit en ferides obertes i irresolubles. L'abandó de les perifèries urbanes, la xenofòbia dels més afirmats patriotes i la retracció d'un estat del benestar afeblit, que no respon als nous riscos socials, són patrons sociopolítics ara contemporanis que Bourdieu va saber sintetitzar com a "dimissió de l'estat" davant el nou ordre neoliberal.

La "dimissió de l'estat" va ser reinterpretada per Alain Touraine (1997) amb el concepte de desmodernització. Històricament, la modernitat va equilibrar la relació entre l'estat, el mercat i els actors socials amb els trenta anys gloriosos del benestar (1945-75) com a màxim exponent d'un pacte keynesià entre capital i treball que ara sembla irrepètible. La desmodernització és un procés de descomposició i d'anomia recurrent, amb un estat-mínim que permet regnar al capital financer en una societat mundial sense regles de governança que condueix a processos d'acumulació i desposseïció, a una escala inimaginable per Marx o per Adam Smith.

Més tard, Colin Crouch (2004) ens va parlar de "postdemocràcia" com un reflux devaluador de la democràcia parlamentària on roman la institucionalitat com una clofolla buida, atès que les decisions es prenen en cercles de poder i poliarquies alienes a la ciutadania i a la transparència. La crisi de la zona euro i la no imputabilitat de la gran banca i agències financeres es van saldar entronitzant el dogma de l'austeritat i la disciplina del dèficit com a fetitxes postdemocràtics. La pèrdua de sobirania real en el castigat sud europeu (Grècia, Espanya, Itàlia...) va tenir un impacte vulnerabilitzador i de desposseïció, tant material com simbòlica, d'abast traumàtic que explica el reajustament a la baixa de les expectatives abans optimistes sobre un progrés lineal i creixent

La publicació recent per part de l'OCDE de l'informe *Sota pressió: la reducció de la classe mitjana* (2019a) ve a confirmar les tesis de la nova era de les expectatives limitades amb un ascensor social avariament i la retracció de la classe mitjana en termes de grandària, ingressos i estatus. La feble recuperació després de la gran recessió ha deixat un escenari desolador de més desigualtat i polarització social entre rendes altes i baixes, i és més precís parlar de descens social i empobriment tant per a les classes mitjanes com per a les treballadores i per als seus

Xavier Martínez-Celorrío.

Professor de Sociologia a la Universitat de Barcelona, especialitzat en temes d'educació, equitat i mobilitat social. Assessor de la ministra d'Educació i Formació Professional del Govern d'Espanya (2018-19) i col·laborador de la Fundació Jaume Bofill. Investiga en el marc del grup Creativitat, Innovació i Transformació Urbana (CRIT) de la Universitat de Barcelona. Entre les seves publicacions destaquen *Innovación y equidad educativa* (2019), *Crisis y movilidad social: cómo reactivar el ascensor social* (2017) i *Educación i mobilitat social a Catalunya* (2010).

respectius fills (Intermon-Oxfam, 2019; Nachtwey, 2017; Martínez-Celorio i Marín, 2016; Dobbs, 2016).

La polarització social i el declivi de les classes mitjanes són processos nocius i estressants per a la democràcia i la cohesió comunitària; obren espais de conflicte i creen un malestar difús que està sent capitalitzat per populismes de diferent tipus. Precisament els populismes il·liberals (amb Trump al capdavant) ens estan portant a les portes d'una nova recessió pels canvis geopolítics del nou desordre mundial. Tot sembla dibuixar un gran mural del qual Ulrich Beck deia “irresponsabilitat organitzada”. És el mateix sistema de governança

Els populismes il·liberals ens estan portant a les portes d'una nova recessió pels canvis geopolítics del nou desordre mundial.

democràtica el que ha entrat en col·lapse en fer ingovernable una globalització sense límits que cavalca arrasant ocupacions, mercats locals, comunitats i el mateix equilibri sostenible del planeta. Si Max Weber aixequés el cap, segurament quedaria

horroritzat pels resultats d'un procés de racionalització que va contribuir a teoritzar i que ha traspasat els extrems d'allò tolerable i allò legítim.

El desordre globalitzador ha convertit el planeta en un mercat total on fins la privacitat s'ha convertit en negoci per a les grans firmes tecnològiques. Una privacitat que va aparèixer com a espai íntim i distintiu per a les burgesies del segle XIX i que més tard es va democratitzar com a estils de vida i preferències que ara són parametritzades pel *big data* i la intel·ligència artificial com una mercaderia més. A la Xina, el govern va aprovar el 2014 un sistema de crèdit social obligatori com a carnet cívic per punts que mesura la credibilitat i reputació dels ciutadans pel seu comportament en xarxes socials i en espais públics. La Xina s'ha convertit en el Gran Germà orwellià, amb càmeres de videovigilància amb intel·ligència artificial als carrers, dades biomètriques de tots, control dels historials de navegació per la web, policies amb ulleres intel·ligents que poden identificar qualsevol o penalitzacions als ciutadans amb baixa puntuació en el seu crèdit social. La distopia de certs capítols de *Black Mirror* supera ja a la ficció. La Xina pot ser el primer país a instaurar un sistema de castes segons l'estratificació digital del comportament dels seus ciutadans.

En paral·lel, la desmodernització es compensa amb un encanteri de triumfalisme tecnològic de la mà de les tecnologies 5G, que tindran una connexió 40 vegades més ràpida que l'actual i facilitarà una nova infraestructura per al desenvolupament de la quarta revolució industrial i la digitalització de l'economia i de la vida quotidiana. La digitalització és més que un salt tecnològic, com ho van ser la màquina de vapor, l'electricitat, el motor d'explosió o el xip que va estendre la informàtica. Suposa un canvi disruptiu que alterarà, encara més, el sistema d'ocupació, de producció i de consum, així com les relacions socials, les identitats i el poder.

Manuel Castells (2019) ens adverteix que el 2014 hi havia uns 1.600 milions d'objectes/màquines connectats, però al 2020 s'estima que seran 20.000 milions. La velocitat d'interconnexió ultraràpida serà factible gràcies a una enorme densitat de miniantenes amb camps electromagnètics que generaran riscos per a la salut encara no ben avaluats. Però com tantes altres vegades, seran minimitzats per no posar barreres a un progrés o, més ben dit, a una racionalització weberiana, que corre cega i determinada a crear la nova manera capitalista de producció digital.

Amb les tecnologies 5G augmentarà la confluència d'avanços tecnològics i una integració més gran entre la intel·ligència artificial, la robòtica, la internet de les coses, els vehicles autònoms, la impressió 3D, la nanotecnologia, la biotecnologia, la ciència de materials, l'emmagatzematge d'energia, la cirurgia 5G o la computació quàntica, per dir-ne els més importants. Totes aquestes tecnologies han estat il·luminades per l'avanç de les ciències i del coneixement en un creixement exponencial que ara farà salts de gegant. De fet, el 90% dels científics que ha tingut la història de la humanitat ara estan vius i treballen expandint les fronteres d'allò conegut i allò possible sense aturar-se en dilemes morals que el conjunt de la societat no pot deliberar a temps. Ulrich Beck (1998) apuntava als laboratoris de recerca com a cavalls de Troia de l'anòmica desmodernització que no podem governar. La innovació permanent i turboaccelerada que Paul Virilio ja va albirar, és la nova font de riquesa, al costat d'un cognitariat —o classe experta i

creativa— que pilota la globalització líquida sense cap contrapès.

Segons l'informe *The future of jobs*, del Fòrum Econòmic Mundial, el 52% de totes les tasques productives seran realitzades per màquines al 2025 i, encara que

El 47% dels treballadors espanyols perceben que les seves capacitats quedaran obsoletes en els pròxims cinc anys.

es destrueixin milions d'ocupacions, hi haurà una creació neta de 52 milions d'ocupacions fins a aquest any. Per part seva, l'OCDE (2019b) estima que, amb la robotització, el 52% de l'ocupació a Espanya està impactat pel risc o bé de desaparèixer (22%) o bé de sofrir canvis significatius (30%). Segons un informe de la Fundació Cotec (2017), el 40% dels espanyols no es considera capacitat per competir en un mercat laboral automatitzat. Altres informes assenyalen que el 47% dels treballadors espanyols perceben que les seves capacitats quedaran obsoletes en els pròxims cinc anys.

La robotització de la indústria i els serveis augmentarà la productivitat el 30% a força de reduir els costos laborals entre el 18% i el 33%, segons certes estimacions. Aquí està la clau de la qüestió. La història del capitalisme és la història de la seva plusvàlua i la seva taxa de guany a costa del treball humà. Ara estem davant el llinar d'una nova època on el treball humà es farà massivament prescindible

La història del capitalisme és la història de la seva plusvàlua i la seva taxa de guany a costa del treball humà.

o reformulable. La pregunta és amb quines condicions i límits. Les noves condicions forcen la definició d'un nou contracte social, de noves formes de propietat i de cogestió en les empreses i una nova fiscalitat equitativa on els robots i els gegants tecnològics també paguin impostos. Per això convé obrir debats i regulacions sobre la mena de societat 4.0 que se'ns ve damunt i el tipus de sobirania ciutadana que volem exercir.

¿Podem decidir que ja toca repartir el temps de treball, avançar l'edat de jubilació, redistribuir les enormes plusvàlues de la robotització, garantir la cogestió en les empreses i avançar cap a un model de postcapitalisme més ètic i ambientalment més sostenible? L'era de les expectatives limitades ja ha donat a llum a postdemocràcies amb virus populistes molt invasius. Està per veure com seran metabolitzats i quin nou fenomen els substituirà, perquè, malgrat Fukuyama, la història mai s'atura i molt menys les forces històriques de la veritat, la dignitat i la justícia.

Referències bibliogràfiques

- Beck, U., *La sociedad del riesgo*. (Data de publicació original, 1986). Paidós, Barcelona, 1998.
- Bourdieu, P. (coord.), *La miseria del mundo*. (Data de publicació original, 1993). Akal, Madrid, 1999.
- Castells, M., "La revolución 5G" en *La Vanguardia* (30 de març de 2019).
- Crouch, C., *Posdemocracia*. Taurus, Madrid, 2004.
- Dobbs, R. (dir.), *Poorer than their parents? Flat or falling incomes in advanced economies*. McKensey Global Institute, Nova York, 2016.
- Fundación Cotec, *La percepción social de la innovación en España*. COTEC, Madrid, 2017.
- Intermon-Oxfman, *Realitat o ficció? La recuperació econòmica en mans d'una minoria*. Oxfam, Madrid, 2018.
- Krugman, P., *La era de las expectativas limitadas*. Planeta, Barcelona, 1990.
- Martínez-Celorrío, X. i Marín Saldo, A., *Crisi, descens social i xarxes de confiança*. Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 2016.
- Nachtwey, O., *La sociedad del descenso*. Planeta, Barcelona, 2017.
- OCDE (2019a). *Under Pressure: The Squeezed Middle Class*. OECD, Paris.
- OCDE (2019b). *Employment Outlook-Spain*. OECD, Paris.
- Touraine, A., *¿Podremos vivir juntos? Iguales y diferentes*. PPC, Barcelona, 1997.

Entre l'exclusió política i el protagonisme populista

Quim Brugué

En els anys posteriors a la crisi, la concentració obscena de la riquesa ha creat escenaris cada cop més greus d'exclusió i vulnerabilitat social.

Aquesta situació afecta en gran part a la participació política, que és molt baixa entre els socialment més febles. Amb un estudiat discurs populista, que apel·la a la frustració i al ressentiment, la vulnerabilitat pot esdevenir una força social que ens condueixi cap a una política del menyspreu.

“Vivim una època de riquesa i superabundància i, malgrat tot, que inhòspita és”. Amb aquestes paraules arrenca el llibre de Rutger Bregman, *Utopia per a realistes*, un text que ens anima a imaginar un futur millor, però també a reconèixer un present on coincideix un creixement de la riquesa obscenament concentrat amb situacions cada cop més generalitzades d'exclusió i vulnerabilitat social. Unes situacions que es defineixen de manera polièdrica, ja que es nodreixen de múltiples combinacions de mancances formatives, laborals, de salut, relacionals, d'habitatge, administratives o familiars. I polítiques, perquè l'exclusió i la vulnerabilitat social també es manifesten en el terreny de la participació i la incidència política.

En aquest article volem reflexionar precisament sobre la relació entre vulnerabilitat i participació política. Començarem mostrant algunes xifres referides a l'exclusió social en una ciutat pròspera com Barcelona i, tot seguit, ens referirem, també amb dades, a com les desigualtats socials afecten la participació política. No es tracta d'una situació peculiar de Barcelona. Tampoc d'una constatació sorprenent. Que la participació política és especialment feble entre aquells que són socialment més febles és una circumstància molt estudiada i contrastada. Tanmateix, afegirem una reflexió addicional a aquesta constatació, tot interessant-nos sobre com la vulnerabilitat —i no només la pobresa i l'exclusió— es manifesta en pors que, al seu torn, condicionen els comportaments polítics d'aquells que les pateixen. Una reflexió que desborda les referències al cas de Barcelona i que presentarem de manera més general.

Augment de la desigualtat i polarització social

Així doncs, en primer lloc, usant les xifres que ofereix el mateix Ajuntament de Barcelona (2018), la ciutat ha vist com —amb algunes oscil·lacions— la situació de desigualtat i polarització social ha augmentat des de la crisi financera de 2008. L'índex de Gini, una de les mesures més usades per calcular la desigualtat social, se situava a Barcelona en 0,346 l'any 2011. Aquest índex s'ha de llegir entre el 0, que suposaria una igualtat perfecta, i l'1, que reflectiria la màxima desigualtat. També s'ha popularitzat, a escala de la UE, la taxa AROPE (At Risk of Poverty and Social Exclusion), que al 2011, en el pitjor moment de la crisi, afectava el 27,7% dels barcelonins. Al 2016 s'havia reduït al 16,9%, però encara representava i representa un volum important de la ciutadania. Finalment, l'índex S80/20 al 2011 se situava en el 6,1; és a dir, que les rendes del 20% de les persones més riques de Barcelona multipliquen per 6,1 les del 20% més pobres.

Aquestes dades ens mostren una ciutat que conté dinàmiques de polarització i desigualtat social, les quals, a més a més, tenen una rellevant projecció territorial. Segons càlculs del departament de Recerca i Coneixement de l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona, la diferència en el valor de l'Índex

Quim Brugué. Catedràtic de Ciència Política a la Universitat de Girona (UdG). Investigador sobre innovació democràtica i modernització de les polítiques públiques en el Grup de Recerca en Ciències Socials Aplicades de la UdG. Ha estat director general de Participació Ciutadana a la Generalitat de Catalunya i director de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques.

Notes

1. Font: *Estratègia d'inclusió i de reducció de les desigualtats socials de Barcelona, 2017-2027*. http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2018/4/estrategia_inclusio_2017_2020.pdf

Sintètic de Desenvolupament i Vulnerabilitat Socials (ISDVS) entre el barri més benestant i el més empobrit de Barcelona supera els 400 punts, i 802 és el valor mitjà per al conjunt de la ciutat de Barcelona. Aquestes diferències es calculen prenent en consideració aspectes com l'esperança de vida, el nivell d'estudis o la renda familiar disponible¹. En cadascun d'aquests àmbits, les distàncies entre la Marina del Prat Vermell i les Tres Torres resulten obscenes: més de 10 anys de diferència pel que fa a l'esperança de vida, un accés als estudis universitaris que oscil·la entre el 4,2% a la Marina i el 51,7% a Tres Torres, i una renda familiar disponible que es multiplica pràcticament per 6,5 al barri més ric.

En segon lloc, les xifres també mostren com els desequilibris socials es converteixen en desequilibris pel que fa a la participació política. És sabut que els pobres voten menys que els rics i que, d'aquesta manera, veuen reduïda la seva capacitat d'incidència política. Les evidències que avalen aquestes afirmacions són prou conegudes, de manera que ens limitem a observar-les pel cas de la ciutat de Barcelona. Així, per exemple, els percentatges més alts d'abstenció en les eleccions municipals els trobem en barris socioeconòmicament més desfavorits com Ciutat Vella (47,1%) o Nou Barris (42,2%), mentre

Els pobres voten menys que els rics i, en conseqüència, veuen reduïda la seva capacitat d'incidència política.

que els percentatges més baixos apareixen en districtes benestants com Les Corts (27,7%) o Sarrià-Sant Gervasi (27,5%). Les diferències no són marginals, sinó que se situen properes als 20 punts. Aquesta menor participació es produeix en

altres tipus d'eleccions i és prou coneguda no només pels acadèmics, sinó també pels polítics i els seus assessors electorals. La incidència sobre l'agenda política sembla, doncs, senzilla d'anticipar: un biaix en el comportament polític que no ajudarà a prioritzar els problemes de les persones en situació d'exclusió i vulnerabilitat social.

La feblesa socioeconòmica es tradueix també en menys predisposició i/o capacitat per exercir altres formes de participació política. És més difícil trobar xifres robustes sobre aquest tema, però tots aquells que s'han dedicat a promoure processos de participació (tant presencials com virtuals) saben dels biaixos que aquests generen pel que fa al perfil dels participants. Concretament, és sabuda la dificultat per incorporar aquelles persones amb més dificultats socioeconòmiques. La menor predisposició a participar s'explica tant per mancances formatives com, sobretot, per la focalització de les preocupacions en problemes de subsistència més immediats i urgents. La pobresa no només explica determinades mancances objectives, sinó que condiona la nostra forma de viure i comportar-nos (Mullainathan & Shafir, 2013). Roger Senserrich, en una entrada al bloc Jot-Down, amb el provocador títol "Ser pobre es una mierda", ho expressa amb cruesa i claredat:

“Alguien en la pobreza tiende a vivir por lo inmediato, por el problema que tiene ahora mismo enfrente. No hace planes sencillamente porque su cerebro no le deja pensar en nada más. (...) Para hacernos una idea, es el equivalente a tener que tomar decisiones tras una noche sin dormir.”

Sense capacitat per fer plans, per pensar o per prendre decisions amb un mínim de serenitat, quin tipus de participació política podem esperar? L'exclusió i la vulnerabilitat distorsionen no només les situacions objectives de les persones, sinó també, malauradament, la seva capacitat d'expressar-les, de compartir-les, de situar-les en l'agenda pública i, en definitiva, de cercar les respostes col·lectives que exigeix la lluita contra la pobresa. Viuen, solitàriament, dificultats que només s'entenen en un context més ampli, de manera que la seva fragilitat es multiplica en una lluita clarament asimètrica; una lluita incapaç de ser polititzada i d'esdevenir col·lectiva.

A conclusions similars arriben Ismael Blanco i Oriol Nel·lo (2018) quan analitzen les respostes que les comunitats, des dels barris, han estat capaces d'articular per respondre a la crisi de 2008. Superposar un mapa on es georeferencien iniciatives d'innovació social amb un altre mapa on es mesura el nivell de riquesa de cada unitat territorial, s'observa com les respostes comunitàries no apareixen ni als territoris més benestants (que no les necessiten) ni als més desafavorits (on manquen capacitats). De nou, aquells que més ho necessitarien no són capaços d'articular respostes comunitàries, de convertir el seu problema individual i immediat en un assumpte públic que cal abordar a través de polítiques públiques.

La por i la irrupció del populisme

Finalment, volem també referir-nos a un fenomen menys conegut: l'expansió de noves formes de vulnerabilitat social que s'estenen fins

a abraçar-nos pràcticament a tots i que s'han convertit en una font d'incertesa sobre el present i de temor respecte el futur. La por ha entrat en escena; i les seves conseqüències polítiques poden ser molt pertorbadores. La por

La por ha entrat en escena i les seves conseqüències polítiques poden ser molt pertorbadores.

ha estat una característica distintiva d'allò que José Maria Lassalle ha anomenat un nou “proletariat emocional”; aquell segment social, avui tan ampli, que se sent fràgil i enganyat per unes promeses de benestar que s'han esfumat. Persones vulnerables i indignades que es mobilitzen políticament per expressar el seu malestar i que ho fan des d'una perillosa combinació de victimisme i ressentiment (Mishra, 2017). Una multitud airada que, ara sí, a diferència d'allò que succeïa en les persones amb situació d'exclusió, és capaç d'utilitzar la seva influència

política per destruir un sistema que els ha decebut. Un col·lectiu que es mobilitza políticament i que acudeix a les urnes amb ànim de revenja, amb voluntat de destruir el sistema, d'escarmentar els poderosos i de generalitzar el seu profund malestar. Els seus vots, esgrimits com a arma política, alimenten el populisme del segle XXI:

“El populismo apela al pueblo no como sujeto, sino como víctima. Es el depositario de un derecho de venganza, el que reclaman los humillados y ofendidos por un sistema de castas que ha hecho de la democracia un trampantojo de sí misma.”
(Lassalle, 2017: 14)

Els vulnerables s'han convertit, d'aquesta manera, en la munició política del populisme postmodern. Un populisme que transforma la seva indignació col·lectiva en menyspreu cap a les institucions democràtiques liberals i, sobretot, cap a les elits dirigents clàssiques. La polarització social serveix no ja com a inhibidor, sinó com a enaltidor polític. Una novetat que s'està traduint en l'aparició d'una nova política que explota les emocions, que s'aprofita de les fragilitats i que utilitza els vulnerables com a arma electoral. A l'altra cara de la fragilitat social apareixen els lideratges forts i, d'aquesta manera, les pors dels vulnerables troben respostes simples i màgiques per part dels nous populismes.

La vulnerabilitat s'ha convertit en consciència i ha canalitzat la mobilització política, una mobilització organitzada a la contra de culpes i culpables, articulada a través d'eslògans populistes i, sobretot, alimentada per la por i la intolerància. Si ja coneixíem com l'exclusió social es traduïa en l'absència i la incapacitat política dels més febles, ara sabem també que la vulnerabilitat es pot transformar en una força política que, dominada per la frustració i el ressentiment, ens condueixi cap a la política del menyspreu. Les temptacions populistes adaptant-se a les característiques d'un inquietant inici de mil·lenni.

Democràcia local en temps d'incertesa

Quim Brugué, Fernando Pindado i Óscar Rebollo

Associació Catalana de Municipis i Comarques, 2015

Es la política, idiotas!

Quim Brugué
Papers amb accent, 2012

Referències bibliogràfiques

Ajuntament de Barcelona: Secretaria Tècnica de l'Acord Ciutadà per una Barcelona Inclusiva, *Estratègia d'inclusió i de reducció de les desigualtats socials a Barcelona, 2017-2027*. Ajuntament de Barcelona, 2018.

Bregman, R., *Utopia per a realistes*. Empúries, Barcelona, 2017.

Blanco, I. i Nel-lo, O., *Barrios y crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña*. Tirant lo Blanch, València, 2018.

Lassalle, J. M., *Contra el populismo. Cartografía de un totalitarismo posmoderno*. Debate, Barcelona, 2017.

Mishra, P., *La edad de la ira. Una historia del presente*. Galaxia Gutenberg, Barcelona, 2017.

Mullainathan, S. i Shafir, E., *Scarcity: The New Science of Having Less and How it Defines Our Lives*. “Times Books”, Nova York, 2013.

Quan l'origen et marca

Mohamed El Amrani

El lloc de naixement i l'origen social són les dues variables que determinen amb més força les oportunitats dels joves a Catalunya. La societat catalana és avui una comunitat multicultural amb nombroses identitats diferents. Ser jove, d'origen estranger i amb un nivell d'estudis baix comporta un risc de pobresa més elevat. El nostre repte és construir una societat inclusiva que permeti un sentiment de pertinença i arrelament als joves nouvinguts.

El debat sobre la convivència i l'acollida de persones nouvingudes, en un context de diversitat, s'ha posat sobre la taula de l'agenda mediàtica moltes vegades. Es tracta d'un tema que normalment passa desapercebut, i que es redueix a qüestions anecdòtiques, quan és molt més profund i hi intervenen molts factors.

El passat mes de juny, l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMED) va organitzar a Barcelona un interessant debat amb el títol *Polítiques públiques i desigualtat entre joves* on es feia la pregunta següent: "Serveixen les polítiques públiques per pal·liar les desigualtats dels joves produïdes pel lloc de naixement i l'origen social?". Una reflexió necessària que va aplegar desenes de persones de diferents àmbits, tant del món de l'activisme social com d'entitats públiques, per posar sobre la taula totes les informacions i preocupacions al voltant de l'encaix de la joventut d'origen divers en un context de desigualtats evidents. El debat no va ser casual, i l'elecció del tema tampoc, sinó que posava de manifest de forma científica dades i evidències publicades en l'última *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017*¹. Aquest és un estudi profund i global sobre la situació de la joventut catalana de 15 a 34 anys a partir d'un seguit d'indicadors sobre la majoria d'àmbits vitals que es relacionen amb els joves. Un treball que aporta llum i conclusions bastant preocupants sobre la necessitat de noves polítiques, però sobretot mesures urgents per pal·liar el malmès ascensor social, que s'ha aturat a causa de la greu crisi econòmica en la qual encara ens trobem immersos.

El que es conclou no sorprèn si som coneixedors de la realitat social dels nostres barris, però no deixa d'indignar i preocupar a parts iguals: el fet de ser jove, d'origen estranger i amb un nivell d'estudis baix comporta un risc de pobresa més elevat. Segons el mateix estudi, les desigualtats *de partida* continuen tenint un pes fonamental. El lloc de naixement i l'origen social apareixen com les dues variables que determinen amb més força les oportunitats de les persones joves a la Catalunya actual. No obstant això, en termes generals les dones joves continuen tenint un seguit de desavantatges i segueixen vivint situacions marcades per la desigualtat respecte als homes joves, tal com també evidencia el capítol dedicat al gènere d'aquesta publicació.

L'origen condiona, i això és objectiu i innegable. Tenim un repte important com a societat i hem de fer un pas molt més enllà, especialment superar debats endèmics i enquistats, i actualitzar els discursos. Fa la sensació que les dades i el que se n'extreu no van gens en paral·lel amb les accions o la resposta que se n'espera. Ens cal una revisió no només de conceptes, sinó de relat. Bàsicament perquè la realitat ha canviat i no podem continuar executant polítiques públiques i actuant des de la societat civil de la manera com ho fèiem ara fa 40 anys, quan el fenomen de la immigració era molt recent. Si fem un exercici de futur i parem un segon a imaginar en quin món viurà el nen o la nena que avui neixi a qualsevol dels hospitals de Barcelona, en concret, o Catalunya, en general, quan tingui 18 anys, segurament visualitzem un entorn ple

Notes

1. Serracant, P. (coord.). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017. Una mirada global sobre la joventut de Catalunya*. Generalitat de Catalunya, 2018.

Mohamed El Amrani.

Comunicador i emprenedor social (Marroc, 1992). President de l'associació Xarxa de Convivència i de l'associació Azahara per a la cooperació al desenvolupament. Ha rebut els premis Jove Emprenedor Social, de la Universitat Europea de Madrid; el d'Actuació Cívica, de la Fundació Carulla, i el premi social de la Fundació Princesa de Girona. És membre de la International Youth Foundation.

de canvis tècnics, però possiblement amb els mateixos reptes socials. Pensar-ho és devastador i ens crida a generar espais de reflexió i diàleg per fer-hi front des d'un pragmatisme que ara és inexistent.

Tot s'accelera i sembla que, per tal de protegir molts drets adquirits, de vegades haguem de renunciar a altres. Com més immersos estem en aquesta societat líquida i distòpica, de la qual parlava el filòsof Zygmunt Bauman, més tendim cap a una visió conservadora que vol enterrar qualsevol petit intent de revolució diària.

Seria un error continuar barrejant les estratègies d'acollida amb les de convivència i inclusió d'aquelles persones que són filles de la immigració d'anys enrere.

Han passat molts anys des d'aquelles primeres migracions, i ara tenim un panorama molt diferent. Si bé fenòmens migratoris com la crisi de les persones refugiades i els adolescents migrats sols, sense referents, exigeixen mecanismes d'acollida digna en la seva arribada, la diversitat de la societat catalana ha evolucionat de forma molt ràpida

i seria un error continuar barrejant les estratègies d'acollida amb les de convivència i inclusió d'aquelles persones que són filles de la immigració d'anys enrere. Els processos migratoris són diferents en tots els casos.

En un context de polarització social, transformació i revolució digital importants, tot es torna molt més complex per comprendre el nostre entorn i especialment el món que ve, no només entre els joves d'origen divers sinó de tots els joves en general. Sense anar més lluny, en el meu cas particular sempre he viscut aquest procés amb molta intensitat. Viure i créixer en un entorn de contrastos constants et fa replantejar continuament la teva idiosincràsia i quin és el diàleg que estableixes amb el teu món. He crescut amb un nom diferent, Mohamed, nascut i educat en la cultura del Marroc i, a la vegada, amb influència cultural catalana a partir dels tres anys. Penso, parlo i sento en català i en àrab, tot alhora. De religió musulmana. Tinc uns valors i una forma pròpia d'entendre les coses. Com deia Ortega y Gasset: "Jo soc jo i les meves circumstàncies".

Existeixen elements de socialització que influeixen de forma poderosa en el nostre creixement i projecte vital. Els últims anys s'ha parlat molt de la identitat o, més ben dit, de les identitats múltiples. És a dir, la possibilitat de cada persona de decidir lliurement qui és i qui vol ser, sense imposicions. Generar climes i mecanismes que facilitin la construcció d'aquestes identitats sòlides és el gran objectiu, que va estretament lligat amb la necessitat imperiosa de crear també societats d'inclusió que permetin un sentiment de pertinença i arrelament. En aquest sentit, trobem treballs i reflexions molt valuoses, com l'aportació al debat sobre les identitats per part del francolíbanès Amin Maalouf amb *Identidades asesinas*. Publicat els anys 90, aquest llibre es va popularitzar a Europa gràcies a les seves reflexions entorn d'un tema

que sovint ha resultat tabú, i ara torna a ser prioritari: no hi ha societats multiculturals sense identitats diferents. La diferència és el que genera la riquesa humana. Quan som capaços de valorar la trajectòria vital de cada individu, les seves conviccions, els valors, les sensibilitats... i entre totes elles busquem el consens i allò comú, és quan comença el canvi i una convivència real. No es tracta de transmetre identitats, sinó de construir-ne.

Tots aquests elements poden ser condicionants en el procés d'inclusió i especialment entre els joves. La necessitat constant de trobar el seu lloc en el món pot arribar a ser fins i tot estressant i augmentar la seva vulnerabilitat.

Els últims anys, a causa de la greu desacceleració econòmica, l'ascensor social s'ha quedat paralitzat. Un de cada deu infants a l'estat espanyol viu en una situació de pobresa crònica i creixerà en aquesta situació a causa de la cronificació de la pobresa familiar, segons nombrosos estudis.

Per fer front a la vulnerabilitat dels joves fills de la immigració, que viuen en un context de diversitat, cal ser autocrític i refer els nostres models, no només els de convivència. Tot i que som una societat diversa, sembla que no tothom n'és conscient. Encara es mira amb recel el diferent i, més enllà de conviure, tendim a la coexistència i la falta d'interacció. Cal dotar de més recursos els centres educatius,

Els últims anys, a causa de la greu desacceleració econòmica, l'ascensor social s'ha quedat paralitzat.

que són els espais de creixement i socialització més importants després de les unitats familiars. Des de les escoles es pot lluitar contra l'estigmatització, les desigualtats i fomentar l'arrelament, amb polítiques socials i econòmiques

(beques, ajuts familiars) que evitin l'aïllament. Cal capgirar les xifres i aconseguir que cada cop més joves puguin accedir a estudis superiors o universitaris —sense importar l'origen social—, facilitar l'accés al món laboral i a un habitatge digne, lluny de prejudicis i conductes racistes, i promoure nous lideratges que inspirin.

Éssers vulnerables, vides vulnerabilitzades Yayo Herrero

La cultura industrial a Occident ha aconseguit en els últims segles importants èxits,

com la cura de moltes malalties que abans eren mortals o l'augment de l'esperança de vida. El problema és que l'economia no ha tingut en compte els límits del planeta. Si res no canvia, la vida de moltes persones està en risc i precisament la d'aquelles que menys han contribuït a crear el problema.

Orgullosa dels seus èxits, la nostra societat s'autoanomena "societat del coneixement". Tanmateix, en les últimes dècades l'activitat humana ha superat la biocapacitat de la Terra i s'estan alterant els processos dinàmics de la biosfera, la qual cosa obliga que totes les espècies vives s'adaptin veloçment o sucumbeixin. Alhora, s'aprofundeixen les desigualtats humanes en tots els eixos de dominació i moltes persones s'enfonsen en la solitud i el desemparament. Sembla que el coneixement del qual estem tan orgulloses no ens posa fora de perill de nosaltres mateixes, almenys no a totes.

La vida humana transcorre inserida en un medi natural del qual formem part, que té límits físics i s'autoorganitza en cicles naturals i cadenes tròfiques per poder mantenir-se i perdurar. Com totes les espècies vives, per existir i reproduir-nos depenem d'una natura que ens proporciona aire, aigua, aliments, materials, energia, etc. Som, per tant, natura, éssers ecodependents subjectes als límits físics del planeta que habitem. Però, a més, tenim una segona dependència material que ve donada pel fet indefugible de viure encarnats en cossos que neixen, emmalalteixen, envelleixen i tenen necessitats diferents. Els nostres cossos, vulnerables i finits, només poden sobreviure dins d'un espai

de relacions que garanteixi cures i atencions al llarg de tota la vida. Per això, diem que els éssers humans som interdependents. La vida de cadascun de nosaltres en solitari és inviable.

No hi ha, per tant, persones completament autònomes i d'altres que, anòmalament, no ho són. La vulnerabilitat, els límits i les relacions d'eco i interdependència són trets ineludibles per a tothom. Perquè la vida es reproduïx quotidianament i generacionalment, cal sostenir l'existència humana intencionalment.

Al llarg de la història, les societats s'han organitzat per minimitzar la vulnerabilitat i generar certs graus de seguretat que permetessin reduir la incertesa. La cultura industrial a Occident ha aconseguit en els últims segles èxits importants: cures de moltes malalties abans mortals, augment significatiu de l'esperança de vida, accés més senzill a aliments i béns de consum... El problema és que el metabolisme econòmic establert no ha tingut en compte els límits del planeta ni la necessitat de cures, i el resultat és que la qualitat de vida s'ha obtingut a costa d'esgotar parcialment els minerals, modificar els equilibris climàtics, empobrir les persones que viuen en els indrets utilitzats com a grans mines i abocadors, explotar la feina oculta de cures, desenvolupada majoritàriament per dones, i posar en risc la vida d'altres espècies i la de les generacions futures.

La triple palanca que conformen el capitalisme, la tecnociència al seu servei i la disponibilitat d'energia fòssil ha permès que l'economia, la política i la cultura s'hagin constituït com si "suessin" per sobre i per fora de la natura i dels cossos; com si el planeta Terra no tingués límits i els éssers humans i la seva tecnologia poguessin controlar-lo a voluntat seva, invisibilitzant i relegant a espais marginals i no prioritaris la cíclica tasca de cuidar i regenerar quotidianament i generacionalment la vida humana. Després d'unes quantes dècades funcionant amb aquesta lògica, ens trobem amb unes societats que deixen d'organitzar-se en funció de les necessitats i la contingència de les vides concretes. Així, els riscos i la vulnerabilitat s'amplifiquen.

Els últims informes sobre canvi climàtic assenyalen que, si no es fa res, la vida de moltes persones està en risc, precisament la d'aquelles que menys han contribuït a crear el problema. És impossible continuar ocultant els signes d'esgotament d'energia i materials que es troben en l'origen de les guerres formals i no formals actuals; s'estan incrementant les migracions forçoses sense que la comunitat política internacional estigui actuant de manera solidària, més aviat tot el contrari. S'acceleren les desigualtats en tots els eixos de dominació —gènere, classe, procedència o edat— i les dinàmiques que expulsen les persones als marges o de la pròpia vida, mentre que sectors privilegiats retorcen la legalitat o la vulneren per blindar la seguretat de la seva posició.

La crisi es manifesta també com una crisi de cures. En les societats patriarcals, les persones que s'han ocupat majoritàriament de la feina d'atenció i cura a necessitats dels cossos vulnerables són

Yayo Herrero. Antropòloga, educadora social i enginyera tècnica agrícola. Professora-col·laboradora de la Càtedra Unesco d'Educació Ambiental i Desenvolupament Sostenible (UNED) i sòcia-treballadora de la cooperativa Garua. Ha estat coordinadora confederal d'Ecologistas en Acció entre 2005 i 2014. És coautora de més d'una vintena de llibres relacionats amb l'ecologia social i de nombrosos articles, i forma part del consell editorial d'Hegoa, Instituto de Estudios sobre Desarrollo y Cooperación Internacional.

majoritàriament les dones, perquè aquest és el rol que els imposa la divisió sexual del treball. Aquesta ocupació es duu a terme en l'espai privat i invisible de les llars, organitzat per les regles d'institució familiar o resolt a partir del treball precari de les dones, en gran part migrants

S'acceleren les dinàmiques que expulsen les persones als marges, mentre els sectors privilegiats blinden la seva posició.

que venen dels mateixos indrets que les matèries primeres que sostenen les economies "riques".

La precarietat és la manca d'estabilitat o seguretat, és l'extensió i l'amplificació de la vulnerabilitat i l'abandonament. La vida de molts

éssers humans és cada cop més precària. La vulnerabilitat es transforma en desgràcia quan es destrueix el necessari per a la vida i es dinamiten els llaços i vincles socials que permeten que els uns ens fem càrrec dels altres recíprocament.

El concepte de seguretat

Seguretat és una de les paraules més escoltades en els discursos dels poders polítics i econòmics. Seguretat davant del terrorisme i els fanatismes religiosos; les migracions, no com un problema polític i ètic, sinó com una amenaça per als llocs de privilegi; seguretat per als inversors i els negocis; companyies asseguradores per a tot... Cal disputar i donar la volta al concepte de seguretat.

No hi ha economia, ni vida, ni seguretat possible al marge del que proporciona la Terra, però la dinàmica expansiva de l'acumulació capitalista ha convertit l'economia en una mena d'aparell digestiu, que devora recursos finits i excreta residus a una velocitat tan gran que ha acabat per transllimitar la biocapacitat del planeta. Ho fa, a més, d'una manera molt desigual. Les economies "avançades" no se sostenen amb els recursos que hi ha en els seus territoris, sinó que es mantenen sobre l'extracció i el saqueig dels territoris d'altres pobles, en els quals la vida es transforma en precària i insegura.

Construir vides segures per a les majories socials requereix la transformació radical d'un metabolisme que potencia el creixement dels agregats monetaris i amaga l'esgotament i el deteriorament de les bases materials i l'explotació del treball —realitzat fonamentalment per dones— de sostenir la vida, mentre el sistema l'ataca. Si volem perdurar, l'economia i la política han de posar la seguretat de les vides concretes i quotidianes com una prioritat. No la seguretat de les inversions, ni la dels negocis. No la seguretat concebuda com el blindatge de les elits ni com l'aïllament de la misèria. El camí que va des de la fantasia patriarcal de la individualitat cap a una imaginació ecofeminista inserida en la natura i en els cossos presenta una sèrie de condicions irrenunciables que obliguen a trastocar els mites i les ficcions a què ens hem referit anteriorment i sobre els quals es construeix el relat cultural de les nostres societats.

Els límits físics del planeta

La primera condició té a veure amb assumir la inevitable reducció de l'esfera material de l'economia. No és tant un principi com una dada de partida. Els mateixos límits físics del planeta obliguen a això. Es decreixerà materialment a les bones —és a dir, de manera planificada i justa— o per la força —de manera abrupta, injusta i violenta. Si assumim l'inevitable ajust als límits del planeta, resulta òbvia l'obligació d'assumir que les societats han de ser forçosament més austeres en l'ús de materials i la generació de residus, basar-se en les energies renovables i netes, i articular-se en la proximitat; d'aquesta manera tancaran els cicles, conservaran la diversitat i hauran de ser molt, molt més lentes.

La segona condició té a veure amb la interdependència. Habitualment, el concepte de dependència se sol associar a la criança, a l'atenció de persones malaltes o amb alguna diversitat funcional. Tanmateix, tal com hem vist, la dependència no és específica de determinats grups de població, sinó que és tan inherent a la condició humana com el naixement i la mort. És la representació de la nostra vulnerabilitat. Acceptar la interdependència suposa que la societat en el seu conjunt ha de fer-se responsable del benestar i de la reproducció social. Només en societats on les feines de cures no estiguin determinades per sexe, gènere, raça o classe, pot tenir sentit l'ideal d'igualtat o justícia social. Això obliga a ampliar la noció de treball i a reorganitzar-lo, de manera que es reparteixin les obligacions que comporta ser espècie i tenir cos.

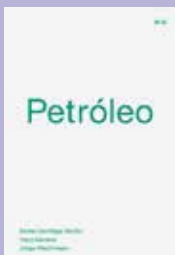
Una tercera condició és el repartiment de la riquesa. Si tenim un planeta amb recursos limitats, parcialment degradats i decreixents, l'única possibilitat de justícia és la distribució de la riquesa. Lluitar contra la pobresa és lluitar contra l'excessiva riquesa. La reconversió de l'economia sota aquesta lògica implicarà donar resposta a tres preguntes que es fa l'economia feminista: quines necessitats cal satisfer per a tothom? Quines són les produccions necessàries perquè es puguin satisfer aquestes necessitats? Quines són les feines socialment necessàries per aconseguir aquestes produccions?

El metabolisme social resultant de resoldre de manera justa aquestes tres preguntes és el que pot permetre recompondre els llaços trencats amb la natura i entre les persones. La transformació no és solament econòmica, requereix aprendre a viure de manera més austera en allò material, òbviament amb justícia. Suposa aprendre a viure situant el manteniment de les vides, vides bones per a totes, com a prioritat de l'organització social.

La vida en el centro. Voces y relatos ecofeministas

Yayo Herrero, Marta Pascual
i María González Reyes
Libros en acción, 2018

Petróleo

Emilio Santiago Muíño, Yayo
Herrero i Jorge Riechmann
Arcadia, 2018

Cambiar las gafas para mirar el mundo. Una nueva cultura de la sostenibilidad

Yayo Herrero, Fernando
Cembranos i Marta Pascual
(coord.)
Libros en acción, 2015

El mite de l'emprenedor i el valor de l'invisible **María Palacín**

Els últims anys hem assistit a l'exaltació de la figura de l'emprenedor. A moltes ofertes

de feina s'exigeixen qualitats que no sempre són indispensables. La societat necessita emprenedoria i lideratge, però tots en som capaços? I encara que fos així, què faria un líder sense col·laboradors? Cal posar en valor els perfils professionals que fan possible que un projecte prosperi.

Es parla molt de l'emprenedor, de les seves característiques i habilitats. Se'ns convida a ser-ho, i el fet no intentar-ho s'equipara gairebé a ser mediocre o no tenir ambició. Però poc es parla de qui acompanya, ajuda i dona suport, de qui és al costat de l'innovador. Tota creació o innovació necessita el suport i la confiança d'un petit grup. Ningú és capaç de construir de manera aïllada o en solitari. Tot i això, a les ofertes de feina es demanen amb freqüència habilitats i talents que no sempre es desenvoluparan a les organitzacions. S'exigeix, per exemple, que els aspirants tinguin iniciativa, que siguin proactius, que tinguin capacitat de treballar en equip i habilitats de comunicació eficients; es demana que siguin potencials líders i que tinguin un esperit emprenedor. En el procés de selecció, moltes vegades es descarten persones que no posseeixen aquestes habilitats, tot i que després no s'exigiran en l'entorn professional.

El missatge que es transmet és que, si no emprenem, ets gairebé un inútil. "Estàs aturat? Fes-te emprenedor." "Sigues emprenedor. Converteix-te en el teu propi cap." Aquest tipus de missatges són habituals, com si l'actitud emprenedora fos una habilitat general i qualsevol pogués tenir-la. I mentre això passa, quin valor es dona al fet de "formar part de", de "ser la baula d'una cadena", de "convertir-se en peça d'un sistema"? En quin lloc queden els que faciliten l'èxit d'altres i que sigui visible? Què seria d'ells sense les persones que són a la rebotiga, les que donen suport i no busquen la notorietat, que han confiat en la idea i treballen per i per a ella?

No tothom pot ser emprenedor ni ho ha de ser. Els qui no ho són poden ser bons per a altres objectius. Disposen d'altres capacitats que l'emprenedor no té i necessita, qualitats imprescindibles per a qualsevol organització com sistematicitat i disciplina, rigor, persistència, constància, prudència o escolta. Són persones amb capacitat d'organitzar amb tranquil·litat i precisió, buscar, analitzar i avaluar informació, que prefereixen fer abans que competir, segueixen les instruccions i confien en la direcció d'un líder.

Avui més que mai cal confiar, ajudar i construir col·lectivament. Per això el focus s'ha de centrar en la cooperació necessària dels qui segueixen i confien en la intuïció d'un líder. Aquells que no es volen involucrar en una responsabilitat de primera línia són amb freqüència infravalorats socialment i laboral. La lleialtat i el suport no estan de moda; es parla molt del *jo*, però poc del *nosaltres*. Qui són els altres d'aquest *jo*?

Qui són els altres de l'emprenedor?

Són persones amb una alta dosi de companyonia, implicació i compromís, i que necessiten sentir-se integrades en un equip i sentir que se les considera tant pel seu coneixement com per la seva experiència i la seva manera de ser. Cal posar en valor el fet de sentir-se il·lusionat, implicat i compromès amb un projecte, i que aquesta motivació faciliti o permeti

María Palacín. Professora titular del departament de Psicologia Social i Psicologia Quantitativa de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona (UB). Directora del Màster autolideratge i conducció de grups, i del Curs d'expert en avenços en habilitats per liderar, de la UB.

obtenir el millor dels resultats per al projecte. Cal valorar la cooperació i la capacitat de reflexió honesta, acceptar que hi pot haver diverses formes d'integrar-se en els projectes i en els grups.

La lleialtat i el suport no estan de moda; es parla molt del *jo*, però poc del *nosaltres*.

El model sobre motivació que proposa l'empresari i escriptor Yu-Kai Chou (*Gamification and*

behavioral design: The octalysis framework, 2019) explica quins aspectes aconseguen que les persones formin part d'un grup i vulguin continuar-hi. La combinació d'algunes de les vuit dimensions següents (que conformen un model positiu/negatiu, extrínsec/intrínsec), ens porta a saber quines necessitats de la persona han de ser satisfetes i són font de la seva motivació.

1. Significat. Creure que el que es fa és important per a un mateix i per al grup.
2. Desenvolupament. Trobar-se davant d'un repte i que superar-lo produeixi beneficis.
3. Creativitat. Poder expressar-la i obtenir-ne resultats.
4. Propietat. Elevat sentiment de pertinença i de control sobre una cosa.
5. Influència social. Les relacions, l'acceptació social, el fet de donar o rebre suport.
6. Escassetat. Aconseguir una cosa que resulta difícil per la seva singularitat o perquè és inabastable.
7. Imprevisibilitat. Curiositat davant d'allò que ha de venir o per les conseqüències de les nostres accions.
8. Pèrdua. Continuar per evitar que hi hagi conseqüències negatives.

Per motivar és millor evitar allò negatiu i extrínsec (propietat, escassetat i imprevisibilitat) i promoure motivadors intrínsecs i positius (significat, desenvolupament, creativitat i influència social).

Comptar amb un faedor, un participant eficient i compromès amb el projecte d'un grup, és tant com aconseguir que la idea vegi la llum. La idea, sense l'acció per al seu desenvolupament, no serveix, i per això cal que les persones s'impliquin, siguin lleials al grup i al projecte. Ser lleial i part d'un projecte, costa més; ser lleial i servir al grup, és una forma de lideratge. A més, produeix satisfaccions i implica els mateixos reptes. Hem de conèixer les nostres limitacions de la mateixa manera que les nostres capacitats i habilitats, i saber en què som millors per al grup i com oferir les nostres habilitats al servei dels objectius.

Per ser eficient, un equip requereix que els seus membres siguin diferents entre si. L'heterogeneïtat crea la condició idònia de l'equip. La diferència de capacitats, talents, habilitats, formació i procedència, és a dir, la diversitat, genera complementarietat i aporta les competències que necessita un equip eficient. Però, certament, aquesta heterogeneïtat és difícil de conduir i provoca conflictes, que encara que siguin necessaris

Per ser eficient, un equip requereix que els seus membres siguin diferents entre si. L'heterogeneïtat crea la condició idònia de l'equip.

per produir els millors resultats, també produeixen desgast emocional. Per això es requereixen participants compromesos i lleials al grup. Quan es treballa realment com un equip, aquest es converteix en un tresor i, per tant, cal cuidar-lo.

El filòsof José Antonio Marina ha tractat dos nivells de la intel·ligència humana: la intel·ligència generadora o cognitiva, que ens permet conèixer, i la

intel·ligència executiva, que implica acció i permet fer. Doncs bé, els diferents estils d'interacció responen a maneres de fer diferents, però també a maneres de processar la informació (de conèixer) diferents. I això també està lligat a temps de processament diferents, més ràpids o més lents.

El mètode DISC

Podríem descriure els diferents tipus d'interacció de les persones basant-nos en el model que ofereix DISC, una metodologia que permet estudiar el comportament natural de les persones davant de diferents situacions, el nom del qual prové de la combinació de les primeres lletres de les paraules decisió, interacció, serenitat i compliment. Aquest mètode descriu quatre estils o rols, és a dir, quatre maneres de fer i ser en els grups. Cada estil disposa de les seves motivacions i intel·ligències diverses, cosa que ens

conduïx a proposar quin estil seria el d'un bon company de grup, el millor acompanyant d'un emprenedor per desenvolupar un projecte.

L'estil fiable o faedor ens parla d'algú que mostra una actitud de calma, serenitat, tranquil·litat i prudència. Encara que són persones molt sensibles a la incertesa o la inseguretat, la seva manifestació externa és invisible. Presenten un alt control i tenen la necessitat de dominar la situació, de disposar de la informació per controlar-la. Si tenen domini sobre el que fan, se senten segurs per dur a terme la tasca de manera

eficient. Necessiten d'informació concreta i sentir-se útils alimenta la seva motivació i compromís.

L'estil socialitzador o presentador està enfocat als altres, afaforeix les relacions amb i entre les persones per sobre de l'objectiu

o la tasca. Aquestes persones es caracteritzen per la seva espontaneïtat i dinamisme, són xerraires i necessiten de l'acció. Ajornen els temes difícils o el que els resulta conflictiu o problemàtic. Els canvis són motivadors, ja que la rutina els produeix avorriment. El seu principal motivador té a veure amb la influència social.

L'estil global o promotor es caracteritza per la impaciència i la rapidesa en la resolució de situacions i en la presa de decisions. La seva contundència i la seva capacitat de canvi i de plantejar-se reptes els fan pioners i promotors. Solen plantejar les qüestions de forma directa i clara: diuen el que pensen. El seu principal motivador respon a la impaciència i al significat.

L'estil analític o especialista és precís, perfeccionista, detallista, necessita avaluar tota la informació disponible. Per tant, és algú que necessitarà saber, que preguntarà molt, que buscarà la informació i la investigarà fins que aconsegueixi satisfer la curiositat. La seva capacitat de crítica i escepticisme és el que el porta a conèixer i saber. La seva capacitat de treball és bàsicament de caràcter individualista i les seves principals motivacions són la curiositat i la realització.

Quin estil és el més eficaç per fer créixer un projecte? El que complementi allò que ja poseeix el líder o emprenedor. L'oposat, el que menys coincideixi amb l'estil del líder, és el que més es necessita. Justament aquesta seria la definició de la interdependència, la necessitat mútua de l'altre: el que et complementa és el que et completa.

Tot i que les formes de participar són múltiples i diverses, qui millor participa en el grup és qui millor s'adapta a les seves necessitats. En aquest sentit, el líder al servei del grup assenyala que el més important és servir el grup (Greenleaf, 2002). Aquest tipus de lideratge no pretén acumular poder, sinó que les seves prioritats estan dirigides a ajudar els altres. El líder al servei del grup és algú que atén les necessitats del grup per sobre de les pròpies, sent empatia per als col·laboradors (Spears, 1995).

Cal posar en valor els acompanyants,
que són els més vulnerables perquè
la societat no premia la invisibilitat.

“Comunicación grupal”

Montserrat Aiger
i María Palacín

A *Aspectos psicosociales de la comunicación*, de R. Martínez-Pecino i J. M. Guerra de los Santos (coords.), cap. 14, pàg. 193-206. Pirámide, 2014.

El grupo familiar ante la enfermedad y el desarrollo del afecto grupal

Montserrat Aiger
i María Palacín

Milenio Publicaciones, 2011.

Psicología Comunitaria Europea: comunidad, poder, ética y valores

María Palacín, Alipio Sánchez
i Alba Zambrano
Publicacions UB, 2004.

Així doncs, podem concloure que, a més d'emprenedors, es necessiten col·laboradors compromesos, que estimin el seu treball i ajudin les organitzacions, sense necessitat de ser el focus o la part visible. L'emprenedoria necessita enfortir i fidelitzar els col·laboradors, necessita el compromís i la implicació de persones que confiïn en el projecte, en el grup, que construeixin i sumin. Cal posar en valor els acompanyants, els que ara mateix són els més vulnerables socialment, perquè la societat no dona valor a la invisibilitat. Hi ha persones que els agrada ser part d'una organització, d'una cultura, d'un projecte, sense més. El compromís amb si mateix, el desig de desenvolupar-se, d'aprendre contínuament és una forma d'emprenre que ofereix un valor afegit a l'organització.

Referències bibliogràfiques

Greenleaf, R. K. *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness* (L. C. Spears, Ed.). Nova Jersey, Paulist Press, 2002.

Metodologia Extend Disc. Tools4Success.

Spears, L. C. "Introduction: servant-leadership and the Greenleaf legacy". A L. C. Spears (Ed.), *Reflections on leadership: How Robert K. Greenleaf's theory of servant-leadership influenced today's top management thinkers*. Nova York, John Wiley & Sons, Inc., 1995, pàg. 1-16.

Chou, Yu-Kai. Curs "Gamification and behavioral design: The octalysis framework. Learn the 8 Core Drives that motivate us all (beyond Points, Badges, and Leaderboards)". 2019.